

PAPERS

d'Educació de Persones Adultes

49

Educació permanent i ciutadania

EDITORIAL

Educació permanent i ciutadania

TEMES A DEBAT:

EDUCACIÓ PERMANENT I CIUTADANIA

Educació de persones adultes: espais de reflexió i ciutadania

(Itxaso Tellado)

Inclusió i ciutadania multicultural

(Víctor Adiego i Lena de Botton)

Ciutadania, educació i democràcia. Condicions i sentit de

la ciutadania (David Abril)

La ciència: nou camp de participació ciutadana

(Lourdes Rué)

El Fòrum Social Ibèric per l'educació: caminant des de l'educació

cap a una ciutadania crítica (Carme García)

EXPERIÈNCIES

Pla de desenvolupament comunitari de Trinitat Nova.

La presència de FACEPA als moviments socials

CRÒNICA

Crònica II Trobada Internacional d'Associacions de Dones en

Barris en transformació social i/o urbanística.

IV Jornades del Projecte Educació de Ciutat, de Barcelona

CONVOCATÒRIES

RECENSIÓ

The inclusion of other women: Breaking the Silence through Dialogic Learning, de L. de Botton, L. Puigvert i M. Sánchez

PAPERS és una publicació de l'Associació per l'Educació de Persones Adultes (AEPA).
Avda. Francesc Cambó, 14, 8è F. 08003 BARCELONA.
Telèfon 93 310 7715. Fax 93 310 0547.
E-mail: a.e.p.a@suport.org

COORDINACIÓ: Esther Cañada, Miquel Fort.
EQUIP DE REDACCIÓ: Montserrat Fisas, Alfons Formariz,
Miquel Fort, Maria Padrós, Andreu Pagès, Cristina Pulido,
Laura Ruiz, Núria Valls i Esther Cañada.
EQUIP COL·LABORADOR: Consol Aznar, José Beltrán,
Joana Colom i Sebastià Poy.
MAQUETACIÓ: José Ángel Borlán.

PVP: 3 euros. **PAPERS** no es responsabilitza necessàriament
de les opinions que continguin els articles signats.
D.L.: B-43630-86

Amb el suport de:

EDITORIAL

- 4 Educació permanent i ciutadania

TEMES A DEBAT:

EDUCACIÓ PERMANENT I CIUTADANIA

- 5 Educació de persones adultes: espais de reflexió i ciutadania

(Itxaso Tellado)

- 7 Inclusió i ciutadania multicultural (Víctor Adiego i Lena de Botton)

- 9 Ciutadania, educació i democràcia. Condicions i sentit de la ciutadania

(David Abril)

- 10 La ciència: nou camp de participació ciutadana (Lourdes Rué)

- 13 El Fòrum Social Ibèric per l'educació: caminant des de l'educació cap a una ciutadania crítica (Carme García)

EXPERIÈNCIES

- 15 Pla de desenvolupament comunitari de Trinitat Nova:
una resposta històrica i participativa.

- 17 La presència de FACEPA als moviments socials

CRÒNICA

- 19 Crònica II Trobada Internacional d'Associacions de Dones en Barris en transformació social i/o urbanística.

- 19 IV Jornades del Projecte Educatiu de Ciutat, de Barcelona

CONVOCATÒRIES

RECENSIÓ

- 21 *The inclusion of other women: Breaking the Silence through Dialogic Learning*, de Lena de Botton, Lúdia Puigvert i Montse Sánchez Aroca

Educació permanent i ciutadania

El dret a ser ciutadans i ciutadanes, a considerar-nos tots iguals davant la llei, a tenir la possibilitat -directa i més sovint indirecta- de crear aquestes mateixes lleis, ha estat un dels avenços més importants de la història social. La llibertat constitueix la base de la nostra organització política i del món de la nostra vida. Ara bé, com diu Habermas (1) (2004:150): *Ningú no és realment lliure mentre la totalitat dels ciutadans no frueixi de les mateixes llibertats a l'empara d'unes lleis que s'han donat a ells mateixos com a resultat d'una deliberació racional.* És des d'aquesta perspectiva que la ciutadania al segle XXI ha de repensar la relació entre allò que ha estat en el passat -el món de la vida tradicional- i la globalització, els canvis demogràfics i socials, els impulsos de les organitzacions socials. La lleialtat que la democràcia de ciutadans i ciutadanes ens mereix s'ha de basar també en la possibilitat de participar tots i totes en l'organització de la nostra convivència, sota les premisses dels drets humans.

El nostre país coneix molt bé l'enriquiment -complex, no sense problemes- que comporta la presència de persones de diferents cultures que empenyen la societat i la transformen, al temps que sacsegen les seves bases culturals. Del que es tracta ara és de convertir-nos tots i totes en ciutadans i ciutadanes de la Catalunya actual, a partir dels vells i nous ideals de la solidaritat, la llibertat i la igualtat. El que no es pot pretendre és demanar integracions quan no es reconeix el dret a la ciutadania, quan no es pot participar més que de segona mà en la presa de decisions polítiques. Per això, la lluita pel dret al vot de tothom és una de les fites que cal aconseguir en els propers temps. Impulsar un sufragi realment universal és un dels objectius amb el que més intensament cal col·laborar des de la perspectiva de l'educació democràtica de persones adultes.

Des de l'educació de persones adultes però, podem fer més coses i més immediates per a la ciutadania de totes i de tots. En primer lloc defensar el dret a l'educació de totes les persones, de l'edat -més enllà de l'edat laboral, també, perquè l'educació és bastant més que uns instrument de la formació per al treball- i de la procedència, que siguin, amb i sense papers (és xocant que el dret a l'educació sense

papers s'acabi el dia que fas els divuit anys) perquè l'educació és un dret universal sense límits d'edat ni condició. No poden haver-hi ciutadans i ciutadanes de segona en l'accés a l'educació.

També a l'interior de les escoles i entitats la ciutadania és un objectiu a aconseguir permanentment. El dret a la participació, a l'associacionisme, a la definició dels objectius educatius, a l'avaluació conjunta, són aspectes d'una ciutadania activa que es proclama nominalment i que no sempre es poden dur a la pràctica. Consensuar les normes entre totes les persones participants pot ser un exemple de ciutadania pràctica.

En canvi, algunes tendències que propugnen la identificació de les estructures i l'organització de les escoles de persones adultes amb les de l'educació infantil i de joves marquen el camí oposat a una plena participació ciutadana en el propi procés educatiu, un camí que ens recorda els fracassos de models dels passats.

Però hi encara altres aspectes importants en la consecució d'una plena ciutadania als centres educatius, el més important dels quals és repensar el model cultural que ens

proposem donar. La Catalunya d'ara, les escoles d'ara han de ser capaces d'incloure totes les veus per crear espais solidaris, valors comuns des de perspectives diverses. Les diversitats d'edats, de gèneres, de cultures han de ser acceptades i promogudes com a camí a una igualtat més ample i millor. Però això no ha de ser només una sèrie de paraules més o menys acceptables. S'ha de convertir en estructures organitzatives concretes que ofereixin a cada persona i a cada grup la possibilitat d'intervenir en tot el disseny del seu procés educatiu.

Quan s'albiren reformes importants en l'organització de l'educació de persones

adultes, la veu de les persones participants ha de ser escoltada, lluny dels paternalismes que creuen saber el que els altres necessiten. És l'hora d'actuar tenint present les veus de la ciutadania.

NOTA

1. Habermas, J. 2004. *Tiempo de transiciones*. Madrid: Trotta.

Del que es tracta ara és de convertir-nos tots i totes en ciutadans i ciutadanes de la Catalunya actual, a partir dels vells i nous ideals de la solidaritat, la llibertat i la igualtat. El que no es pot pretendre és demanar integracions quan no es reconeix el dret a la ciutadania

PAPERS

d'Educació de
Persones Adultes

Número 49
Desembre
2005

4

Educació de persones adultes: espais de reflexió i ciutadania

Itxaso Tellado

En l'educació de persones adultes no només hi ha transformacions personals i col·lectives sinó que es treballa directament i indirecta en la creació de comunitat. La participació en els espais d'aprenentatge, tant a l'aula com en la gestió de les organitzacions en col·laboració amb tots els agents de les escoles de persones adultes conformen unes practiques de democràcia i ciutadania que traspassen les parets de les mateixes aules i passadissos. Aquestes practiques es traslladen amb les persones a tots els altres espais on viuen i conviuen amb altres membres de la comunitat.

L'aprenentatge per a la ciutadania és un procés al llarg de la vida. L'adquisició i reflexió sobre el coneixement, habilitats, aptituds i valors que es necessiten per a la ciutadania consisteix en un procés complex que inclou aprenentatges en espais formals, no formals i informals.

Schugurensky (2003) explica que l'aprenentatge per a la ciutadania és tant un requisit com un resultat de la democràcia participativa. Amb aquesta idea suggereix que l'educació per a la ciutadania té un paper important en preparar els i les ciutadanes per la democràcia participativa i, al mateix temps, la democràcia participativa facilita l'oportunitat per aprenentatges addicionals en ciutadania.

Per tal de promoure aquesta relació recíproca entre l'aprenentatge per a la ciutadania i la democràcia participativa s'han de fomentar espais de ciutadania tant en l'educació formal com en la no formal i en cada espai associatiu possible. Aquest mateix autor, diu que promovent relacions recíproques entre l'aprenentatge per a la ciutadania i la democràcia participativa es pot contribuir a desenvolupar millors ciutadans i ciutadanes democràtics i democràcies més saludables.

Hi ha moltes i diverses definicions de ciutadania. En aquest cas Schugurensky (2005) descriu el terme de ciutadania com a multidimensional perquè té connotacions com a mínim en quatre dimensions: estat, identitat, virtuts cíviques i agència. La primera es refereix a pertànyer a un grup, la segona als sentiments i la sensació de pertànyer, la tercera a la disposició, valors i comportaments i la quarta als temes de compromís i eficàcia política. Aquestes quatre dimensions afecten els punts de vista que s'adopten en els diferents programes d'educació de persones adultes.

Ciutadania s'equipara normalment a nacionalitat, és a dir, ser membre d'una nació-estat. El concepte de ciutadania com estat es diferencia en ciutadans i ciutadanes que són membres d'una comunitat política particular i els i les no ciutadans que tenen una limitació de drets o cap dret. Un exemple de persones considerades no ciutadanes i que no tenen drets reconeguts són les persones sense estat. L'organització de Refugiats Internacionals considera que hi ha

més d'onze milions de persones a tot el món que no pertanyen a cap país, nació i no tenen cap lligam legal amb un estat.

Mentre la dimensió d'estat tracta sobre drets i deures de les persones, la dimensió d'identitat consisteix en els temes de pertinença i significat, és a dir, tracta sobre la sensació de ser membre d'una comunitat particular. En aquest cas la identitat es basa en factors comuns d'història, llengua, religió, valors, tradicions i cultura que pot ser que coincideixin o no amb el territori de la nació-estat. Un altre exemple en el que no coincideix l'estat i la identitat es dona en els grups amb inclinacions internacionalistes que són ciutadans i ciutadanes legals d'una nació-estat però s'autodefineixen com ciutadans del món.

El significat de ciutadania com a virtuts cíviques consisteix en els valors, actituds i comportaments que s'esperen de l'ideal de bon ciutadà. Per a algunes persones les principals virtuts cíviques d'un bon ciutadà o ciutadana són el patriotisme, obediència, diligència i religiositat. Altres emfatitzen la compassió, el respecte, la tolerància, la solidaritat, i la responsabilitat individual. Altres relacionen virtuts cíviques amb el compromís polític, participació comunitària, bons coneixements de la realitat social, pensament crític i interès per un bé comú. És important però, reconèixer que l'ideal de bon ciutadà o ciutadana que les autoritats polítiques promouen està lligat al moment històric, ideològic i al context polític. És a dir que no és el mateix el model de bon ciutadà que es promovia durant la dictadura a Espanya que el model que promou avui dia l'Estat Espanyol.

La dimensió de ciutadania com a agència es basa en la idea que els ciutadans i ciutadanes són actors socials. La noció d'agència reconeix que l'acció social té lloc en un context marcat per una relació entre autonomia i dominació, de forces alliberadores i estructures de control a més a més de possibilitats i limitacions. És a dir que la idea de ciutadania com a agència té a veure amb la confiança que cadascú com a agència pot influenciar en fer canvis, per exemple en política, i amb la capacitat col·lectiva es pot influenciar per canviar les estructures de poder.

Els programes educatius de persones adultes que es centren en la ciutadania com a estat principalment es concentren en facilitar fets sobre la història, la geografia, el funcionament de les institucions governamentals i la llei. Els programes educatius que accentuen ciutadania com identitat, tal com Schugurensky descriu, s'enfoquen en la creació de nació i en l'assimilació dels grups minoritaris en els grups dominants, en comptes de optar per la inclusió. Altres programes educatius treballen el tema de la ciutadania des de l'educació multicultural principalment donant a conèixer bàsicament les tradicions, menjars i festivitats, i des de l'edu-

cació intercultural es promouen interaccions per tal de superar situacions de discriminació i avançar cap a la justícia social. Els programes educatius que es centren en el desenvolupament de les virtuts cíviques es concentren en emfatitzar valors i disposicions, tant pot ser des del tema de l'amor fins a la solidaritat internacional. Finalment els programes que treballen la ciutadania com agència promouen el desenvolupament d'una ciutadania activa i compromesa. L'educació de persones adultes per la ciutadania activa té l'objectiu de promoure ciutadans i ciutadanes com subjectes polítics, és a dir, tal i com diu Mayo (2004), persones informades amb una comprensió crítica de diferents situacions i capaces de proposar alternatives i influir en les decisions que es prenen en un moment donat tant sigui de forma individual com a partir de l'acció col·lectiva.

Ciutadania global significa que cadascú actua dintre de les seves capacitats per poder canviar la realitat. El significat de ciutadania ha d'incloure el reconeixement dels drets humans universals a més a més del dret a ser diferent. Freire (1998) explica que la ciutadania no s'obté per casualitat sinó que és una construcció en procés que mai no s'acaba, i que és necessari que lluitem per ella. A més a més demana compromís, claredat política, coherència i decisió. Per aquesta raó l'educació democràtica no es pot fer separada d'una educació de i per la ciutadania. (p. 90). Houtart i Polet (2001) argumenten que per poder introduir el criteri de solidaritat i justícia social és indispensable, en un món en el que "vivim junts", tractar les relacions de poder (p.43).

Segons Cunningham (1993) una societat civil participativa serveix per preveure la marginalització dels sectors menys poderosos ja sigui per raça, etnicitat, gènere o classe social. A més, afegeix que per ser democràtic s'ha de facilitar a les persones que estan marginalitzades el dret a guanyar accés a les posicions de presa de decisions (p.3). Aquesta autora explica també que una consciència crítica facilita l'anàlisi

dels problemes en el propi context amb l'objectiu de proporcionar una transformació de la realitat en col·laboració amb altres agents i no només entenent-la o adaptant-s'hi.

Catalunya i l'Estat Espanyol, al igual que altres països que actualment tenen un alt nivell d'immigració en comparació amb la pròpia història migratòria com són Japó, Corea del Sud o Itàlia, estant desenvolupant a partir de les organitzacions locals el suficient pes per influir en les autoritats locals i així poder obtenir drets bàsics i serveis socials per a totes aquelles persones que s'estan assentant en aquestes comunitats. Primerament és des de les organitzacions sense ànim de lucre, a més a més de les organitzacions de base amb un funcionament igualitari i amb un alt nivell de participació, que aconseguen una convivència inclusora de totes les persones. En aquest sentit les organitzacions locals són espais pioners i espais importants de ciutadania. El centres i les aules d'educació de persones adultes tenen un paper fonamental per contribuir a una societat inclusora i justa on tothom hi té cabuda.

És fonamental que els centres d'educació de persones adultes i les organitzacions locals obrin les portes a l'entorn social amb la intenció de millorar la situació sociocultural del territori. El fet d'aprendre conjuntament i conviure fa que es trenquin molts mites i moltes barreres exclusives sobre cultures diferents a la de cadascú generant una dinàmica de solidaritat i cooperació entre les persones participants en l'educació de persones adultes i a la comunitat.

Itxaso Tellado és doctoranda en el Programa Adult and Higher Education a la Northern Illinois University. És col·laboradora en projectes locals i europeus en educació democràtica de persones adultes

REFERÈNCIES

- Cunningham, P. 1993. *Let's Get Real: A Critical Look at the Practice of Adult Education*, Mountain Plains Adult Education Journal, Vol. 22, No. 1, Fall, 1993, p. 3-15.
- Freire, P. 1998. *Teachers as cultural workers: letters to those who dare to teach*. Boulder, Colo.: Westview.
- Houtart, F. & Polet, F. (Eds.). 2001. *The other Davos. The globalization of resistance to the world economic system*. New York: Zed Books.
- Mayo, P. 2004. *Liberating Praxis. Paulo Freire's Legacy for Radical Education and Politics*, Boulder: Praeger.
- Schugurensky, D. 2003. *The lifelong citizenship learning website*. Ontàrio Institut for Studies in Education, University of Toronto.
- Schugurensky, D. 2006. Status, identity, civic virtues and agency: Adult citizenship education and the quest for democracy. A Tara Fenwick, Tom Nesbit, and Bruce Spencer (eds.) *Learning for life: Readings in Canadian Adult Education*. Thompson Educational Publishing Inc.

Inclusió i ciutadania multicultural

Víctor Adiego i Lena de Botton

Des de finals d'octubre fins el novembre de 2005, França va viure una revolta que es va estendre al llarg del país i a altres països veïns d'Europa, protagonitzada per joves que habiten als suburbis de les grans ciutats. Aquests i aquestes joves francesos són descendents d'immigrants extracomunitaris que van arribar a aquest país dues generacions enrere. La violència que caracteritzen aquestes protestes pot generar racisme i impedir l'anàlisi necessària de les raons que hi ha al darrere. Des d'aquí volem dur a terme aquest exercici per tal de fomentar la construcció d'una ciutadania multicultural i, especialment, intercultural, basada en la convivència i l'intercanvi entre les diferents comunitats que habiten en espais comuns.

Les societats són cada cop més diverses. Si bé especialment a «occident», fruit sobretot del passat colonitzador europeu i de les diferències econòmiques entre països, les societats actuals de tot el món no tenen un únic perfil, hi podem trobar diferents identitats culturals, opcions religioses, llengües i estils de vida. D'aquesta forma, la convivència s'enfronta a nous reptes dins d'uns espais que ja no són homogenis com en bona mesura ho podien fa dècades. El repte que plantejem és la gestió de la diversitat en un espai públic que comparteix una ciutadania multicultural, multiètnica... Mentre nombroses veus es dediquen a parlar de les repercussions negatives de la immigració i del tancament de fronteres a l'exterior de la Unió Europea, creiem que cal centrar el debat en com trobar les millors condicions per assolir una òptima convivència i prevenir l'aparició de nous conflictes.

Com gestionem aquesta diversitat dins l'espai públic?

En primer lloc, trobem la necessitat d'acordar normes que regulin les nostres interaccions en els espais comuns (com l'escola, el treball, món associatiu, comunitat de veïns, etc.). Gràcies a aquestes normes comunes es podran garantir tant els drets individuals (com ara el dret a l'educació, l'elecció personal, el dret a opció religiosa...) com els col·lectius (les demandes dels grups ètnics, culturals, religiosos...). Per a això cal que les minories ètniques i culturals (tant les immigrades com les que ja porten segles entre nosaltres, com el poble gitano) participin cada cop més en els processos de presa de decisions política i social.

En segon lloc, creiem que és clau trobar un equilibri entre la igualtat i la diferència. Introduïm aquí el concepte d'igualtat de diferències (Flecha, 1997), a partir del qual es busca la igualtat de totes les persones independentment de la seva condició de gènere, origen, ètnia, cultura o opció religiosa però es reconeixen aquestes diferències i especificitats. La convivència passa per polítiques i actituds de reconeixement

des de l'administració pública i des de la ciutadania majoritària, que suposaran un benefici per a tota la població i fomentarà la prevenció de conflictes. Això implica un canvi que ens afecta a tots i a totes en les nostres interaccions diàries, i és contrari a les concepcions assimilacionistes que es basen en el concepte d'integració (que exposarem tot seguit). És per això que parlem d'inclusió o d'integració recíproca en lloc d'integració.

Diferents models de gestió de la diversitat cultural

Model etnocèntric o assimilacionista: França

El model assimilacionista d'incorporació d'immigració es basa en la normalització de totes les persones que arriben en la cultura autòctona. L'espai públic es regula per tal que totes les comunitats s'apropiïn del sentiment del país d'acollida, en bona mesura perdent la seva identitat pròpia. L'exemple més clar d'aquest model és el cas de França. En ell, la societat d'acollida no canvia res en les seves pràctiques per la rebuda de persones de l'exterior però la comunitat immigrada canvia les seves, adaptant-les a les de les pautes autòctones. En aquest sentit, el model es basa en la igualtat (tothom és francès) però no deixa lloc a les diferències i especificitats col·lectives. La relació entre cultures es dona en la subordinació a una cultura més avançada que és l'autòctona.

Model relativista o multicultural: Regne Unit

El model multicultural es basa en el concepte de *stew pot* o *salad bowl* americà i *cultural mosaic* canadenc, i el cas més paradigmàtic és el del món anglosaxó, especialment Regne Unit. La clau d'aquest model és que les comunitats d'arribada mantenen les seves pràctiques culturals, religioses... pròpies, però es creen *ghettos* culturals on cada comunitat conviu amb persones de la mateixa, i la convivència i la interacció amb diferents cultures és reduïda. Dins d'aquests es poden generar també diferències i desigualtats. Els drets col·lectius es defensen en gran mesura però no es busca la igualtat ni els punts en comú; l'eix d'aquest model és la diferència.

Què ha passat a França?

Hi ha diverses crisis que s'han desenvolupat a França i que han afectat als suburbis de les grans ciutats, on habiten la major part de les persones immigrades i descendents de generacions d'immigrants anteriors. Durant les dècades que aquestes persones immigrades han viscut al país, han estat educades com a franceses, en la cultura i la tradició autòctones, en igualtat teòrica amb la població d'acollida. No obs-

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 49
Desembre
2005

7

tant, a la pràctica aquesta igualtat no s'ha dut a terme, ja que les comunitats d'origen extracomunitari (especialment d'Àfrica) han patit una discriminació en diversos espais, on han patit unes dificultats molt superiors a la població francesa d'origen. Les diverses crisis que identifiquem són les següents:

- Hi ha hagut una crisi social a aquests barris. Els suburbis de París han assolit el perfil dels suburbis de les grans ciutats del món, i s'hi poden trobar alts índex d'atur, precarietat laboral, exclusió social... amb la peculiaritat que la població més nombrosa d'aquests és la immigrada extracomunitària o descendent d'aquesta. Un factor que exemplifica aquesta situació és que les taxes d'atur són més elevades entre els universitaris i les universitàries de minories culturals que entre la població francesa d'origen.

- Trobem una crisi institucional: els principis de llibertat, d'igualtat i fraternitat que s'han «promès» a tota la ciutadania francesa no es compleixen per igual amb tothom. Dos exemples són els controls de policia, basats sovint en l'aspecte físic (la qual cosa vulnera el principi de llibertat) o l'accentuació, en determinades etapes i indrets, de les desigualtats a partir de les diferències per part de l'escola pública.

- Hi ha també una crisi cultural: La «nació Francesa» ja no es basa en la correspondència entre una cultura i un territori. Ara al territori hi ha un increment de les identitats culturals que demanen respecte i reconeixement. La comunitat immigrada extracomunitària i descendent d'aquesta està lluitant per mantenir la seva cultura d'origen dins el marc de la identitat francesa. Moltes d'aquestes persones no volen renunciar ni a ser franceses ni a mantenir les pràctiques dels països d'on provenen ells i elles i les seves famílies.

- També s'ha donat una crisi política: Els partits polítics al govern han desenvolupat en els darrers anys un discurs discriminatori cap a la població immigrada, parlant de les minories culturals i religioses com a "chusma" i sobre la

«necessitat de netejar-ne dels barris». Aquest discurs ha desembocat en pràctiques com l'eliminació de les ajudes a les associacions.

El que ha esclatat a França és ràbia i còlera de ser reconegut com a francès «oficialment», en els principis com a país, però no en la pràctica en els àmbits laboral, educatiu, polític... La discriminació s'ha patit també en les relacions quotidianes, on les persones immigrades extracomunitàries i les seves descendents són vistes encara com a estranyes, tot plegat desembocant en un sentiment de ser francesos i franceses «de segona categoria».

Conclusions

Creiem que la clau en el procés que s'ha desenvolupat a França és la igualtat teòrica que no ha reconegut les diferències, i ha desembocat finalment en una desigualtat real en diferents àmbits. Pensem que cal prendre nota de la situació que s'ha donat per tal de no repetir errors futurs i revertir possibles conflictes que es podrien donar perfectament en la nostra societat si no es tenen en compte. És per això que proposem un model dialògic basat en la igualtat de diferències i en la interacció mútua entre societat d'acollida i comunitat immigrada. Cal superar els models assimilacionista i el multicultural per avançar cap a un basat en la interculturalitat, en la relació entre les diferents cultures que comparteixen un espai comú. Aquesta interculturalitat implica el reconeixement de les diferències per assegurar la igualtat de tots els col·lectius i també, com hem afirmat, la inclusió de les veus de les minories culturals en el disseny de polítiques inclusives, donat que són grups que tradicionalment no han participat en els processos de presa de decisions i que tenen molt a aportar com a nous ciutadans i ciutadanes. Per què no començar aquest procés des de les nostres relacions quotidianes, com als nostres centres educatius?

BIBLIOGRAFIA I ARTICLES A LA XARXA

Disturbios de Francia de 2005. Enciclopedia Wikipedia. Disponible a: http://es.wikipedia.org/wiki/Disturbios_de_Francia_de_2005

Flecha, R.; Gómez, J. 1997. *Racismo, no, gracias. Ni moderno ni postmoderno*. Barcelona: El Roure.

Flecha, R. 1997. *Compartiendo palabras. El aprendizaje de las personas adultas a través del diálogo*. Barcelona: Paidós.

Touraine, A. 2000. *¿Podremos vivir juntos? Iguales y diferentes*. Madrid: PPC.

Ciutadania, Educació, Democràcia. Condicions i sentit de la ciutadania

David Abril

Si l'educació es va universalitzar (si més no, per aquestes contrades) en moments de canvi social, de transició trasbalsadora a la modernitat, no és menys cert que arribats a aquest punt, i seguint Gimeno Sacristán (2001: 151), en el sentit que la ciutadania i l'educació es necessiten i es vivifiquen reciprocament, seria convenient plantejar-nos, davant un context de creixent complexitat i interrelació entre allò macro i allò micro, allò global i allò local, quina educació volem i per a quina ciutadania.

És evident que sobre la dimensió de *status* de la ciutadania lligada a l'àmbit jurídic, al reconeixement del dret a la ciutadania per part d'un o altre Estat, s'hi pot incidir poc des de les pràctiques pedagògiques. Però no és menys cert que ens enfrontam a dues realitats davant les quals l'educació (i els actors i actrius diversos que entrem en escena) no podem romandre impassibles ja que perdriem, crec jo, el seu sentit ètic: per una part, la negació de la condició de ciutadans i ciutadanes a bona part d'aquelles persones que intenten viure a un Estat, un indicador evident de què el principi d'igualtat és vulnerat per part de qui es suposa que hauria de garantir-lo. I que aquesta negació primera del dret a la ciutadania a molts dels qui viuen entre nosaltres genera una nova divisió de la societat en estaments regits per la situació administrativa dels individus.

Per altra banda, cal que ens demanem sobre l'altra dimensió del que entenem per ciutadania, que és la del seu *exercici*, un exercici que fins i tot va possibilitar en el seu dia que avui puguem parlar-fins i tot de manera complaent, ara que n'hi ha tants, de "demòcrates"- de la ciutadania com a *status*. Prioritzar ara aquesta vessant suposa, tot s'ha de dir, apostar per un projecte de transformació social, i per una educació que faci possible que parlem de ciutadans i no de consumidors perquè, com deia algú, qui tria cada quatre anys entre una amalgama d'ofertes electorals mediatitzades per poders en certa manera aliens al poder polític, exerceix més el seu dret a consumir que no pas altra cosa; mentre que quan diem, opinam, parlam amb altres, en comunitat, i hi manifestam la nostra coincidència o la nostra discrepància, exercim com a ciutadans...

Però com tot en aquesta vida, l'exercici de la ciutadania no és gratuït. Ans al contrari, hem de parlar de *condicions* per al seu exercici, i això és el que lliga indefectiblement educació, ciutadania i democràcia.

En primer lloc, l'escolarització obligatòria, per la qual hem passat ja la majoria dels habitants del país,... ha comportat i comporta la consecució del dret a l'educació? En quina mesura allò que hem après i que s'ensenya, total o parcialment, a les escoles, ens serveix per poder ser ciutadans autònoms, i per tant crítics (o acrítics però essent aquesta una opció conscient!), en diàleg permanent amb el nostre entorn social? És evident que els alts índexs de fracàs escolar i d'abandó escolar (que estan generant nous perfils de l'educació de persones adultes) neguen la majoria.

En segon lloc, hi ha l'aïllament de les pràctiques educatives -tant de l'educació formal com no formal- respecte als altres espais de socialització: els que estan en fragmentació i descomposició-recomposició: els tradicionals (la família, el barri, el lloc de treball...) i els relativament nous o no tan nous (la televisió, els mass-media en general, la publicitat, internet, ...). Es tracta de veure, en les estratègies pedagògiques, què hi ha de bo (a nivell d'eines) al si de cada un d'aquests altres espais educatius amb els quals convivim totes i tots, i fer-ne ús, ser creatius i estar oberts a desaprendre. En aquest sentit, l'educació de persones adultes, que moltes vegades compta amb un factor extra de motivació per part d'educadors i educands, i sovint també es desplega des d'estructures no formals (o no tan burocràticament formals) té moltes oportunitats per esdevenir una autèntica educació per a la ciutadania.

Finalment, ens trobam amb la qüestió de la *participació*, de la *democràcia*. Ara que està de moda això de la democràcia "participativa"... Si compartim que és prioritari treballar l'educació per a la ciutadania en la dimensió del seu exercici, de la dimensió comunitària de la ciutadania,... és que és possible la democràcia sense participació? Doncs no. Com no ho és tampoc sense l'autonomia dels individus per a la presa de decisions, sense l'intercanvi i el conflicte permanent, sense interacció social de les diversitats (Roitman 2004). Revisar quins són els espais i els moments de participació dels educands i de l'entorn en què desenvolupam la nostra tasca d'educació de persones adultes, prendre'n consciència d'ells i facilitar-los, significa crear espais de democràcia i per tant, espais i condicions òptimes per al exercici de la ciutadania.

En l'educació de persones adultes, a diferència dels infants, comptam amb hàbits i "vicis" adquirits que poden fer dels educands -al món dels educadors tampoc no som immaculats ni immaculades, tot sigui dit!- purs consumidors d'una oferta educativa més que no pas ciutadans en disposició d'aprendre i desaprendre, una doble tasca que comporta l'educació per a la ciutadania, començant per nosaltres mateixos. Però també comptam amb el bagatge de les pràctiques vitals, dels espais socials viscuts, si més no parcialment, del diàleg i del conflicte de la vida quotidiana. Donar sentit a aquestes pràctiques és dignificar-nos tots i totes en el procés d'aprenentatge, i és construir ciutadania, de manera humil, des de l'educació.

David Abril, Associació Aula Cultural. Palma de Mallorca.

REFERÈNCIES

Gimeno Sacristán, J. 2001. *Educar y convivir en la cultura global. Las exigencias de la ciudadanía*. Madrid: Morata.
Roitman, M. 2004. *El pensamiento sistémico: los orígenes del social-conformismo*. Madrid: FCE.

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 49
Desembre
2005

9

La ciència: nou camp de participació ciutadana

Lourdes Rué

La ciència em semblava tancada.
Com més s'investigui, millor, sempre, i que serveixi i ho sàpiga tot el món.

Aquests són alguns dels comentaris que les persones participants van fer durant el seu primer contacte directe amb el món de la ciència.

La societat actual, la societat de la informació, es caracteritza per una entrada contínua d'informació relacionada amb la ciència i per un procés de producció accelerada de coneixements científics acompanyada d'avenços tecnològics que freqüentment passen a formar part de la nostra quotidianitat sense que en siguem plenament conscients.

Avui en dia, la recerca desconnectada de la societat no té sentit. La investigació, en el seu sentit més ampli, ha de contribuir a avançar en el coneixement de diferents àrees per tal de millorar el nostre món.

A la vegada, la modernitat recent, en paraules de Giddens, es caracteritza per un escepticisme generalitzat vinculat al reconeixement de que la ciència i la tecnologia presenten una doble vessant, per una banda creen nous paràmetres de risc i perill, i al mateix temps ofereixen possibilitats benèfiques per a la societat civil o humanitat. Aquest escepticisme es fa extensible a tots aquells àmbits de la vida quotidiana en els que les persones han d'actuar reflexivament. Sovint però, la rapidesa en què es produeixen els avenços científics i tecnològics, juntament amb un llenguatge expert provoquen per part de l'opinió pública una percepció de la ciència i del progrés tecnològic com una amenaça. El llenguatge expert, i la desvinculació entre el món científic i tecnològic i la societat han contribuït a crear una imatge del saber científic com un saber inaccessible, incrementant encara més les distàncies entre la ciència i la societat en general que ens allunya de l'objectiu de ser una veritable societat cognitiva. Es desencadena així, una sensació de risc que desemboca en l'actual societat del risc, en paraules de Beck, que obliga a la ciutadania a adoptar una actitud de càlcul amb respecte a les diferents possibilitats d'acció en cada situació determinada. La societat del risc és també la societat de la ciència. La radicalització de la modernitat exigeix, per tant, persones amb capacitat per accedir i gestionar el coneixement i la informació, i organitzacions i estructures facilitadores i permeables a aquests coneixements.

En aquest context, *l'educació i un comportament sensible en relació a la informació obren noves possibilitats d'enfrontar-se als riscos i evitar-los* (Beck, 1998). En una societat de creixent risc, la ciutadania reclama noves formes de participació, de diàleg, de cooperació i de consens entre indústria, polítics, ciència i societat. Ulrich Beck (Beck, 1994) clarament il·lustra aquesta posició. De manera que és necessari, obrir les portes del coneixement i la informació a la

societat en general. Cal trencar amb la idea de coneixement definida a partir només d'un grup d'experts, i superar el concepte "experts" com aquells que saben i cerquen per un bé comú, i la societat com aquells qui no tenen coneixements. El camp de la ciència experimenta el que alguns autors anomenen la desmonopolització del coneixement expert. Avui, les persones reclamen, qüestionen el coneixement dels "experts" i els sistemes autoritaris que el defensen. Així doncs, la ciència no és un assumpte d'especialistes; és completament universal.

Ens trobem en una societat on cada vegada, els processos de diàleg adquireixen més importància. S'identifiquen evidències de com el diàleg es prioritza per sobre d'altres mecanismes de regulació dels conflictes, o com cada vegada més, es tenen en compte les veus de les persones implicades en les diferents problemàtiques socials. La societat reclama altres vies per assolir consensos que desmonopolitzin el coneixement expert i permetre que els "no-experts" puguin prendre part en els processos de la presa de decisions a través del diàleg públic. El diàleg, i les demandes de diàleg, s'han incrementat respecte al passat.

L'establiment d'una autèntica comunicació entre la ciència i la ciutadania ha de respondre als canvis que experimenta la nostra societat, on cada vegada més es reconeix la presència del diàleg i dinàmiques de relació més horitzontal en tots els àmbits. La presència i la necessitat de diàleg entre ciència i societat presenta una doble vessant, per una banda, la divulgació científica cap a les persones, i per altra, la incorporació de les demandes i els interessos de la societat als diferents camps científics. Tradicionalment, la ciutadania ha quedat al marge de la participació a l'esfera científica, però lluny d'aquesta visió, la inclusió de les veus i opinions de les persones representa un element de millora del coneixement i la cultura científica, tant en l'àmbit de la ciutadania com en el de la ciència i tecnologia. És necessària una autèntica comunicació entre ciutadania i ciència per tal de millorar la utilitat social de la recerca.

La ciència està esdevenint més i més necessària, però al mateix temps menys i menys suficient per la definició social de la veritat. Ha passat de ser una activitat al servei de la veritat a una activitat a la cerca de la veritat, al servei de la societat.

Diàleg ciència-societat

En aquest context, és necessari emprendre accions i estratègies que afavoreixin l'establiment del diàleg entre ciència i societat davant els avenços científics i tecnològics vinculats a determinats processos de modernització. La Comissió Europea també recull aquesta necessitat i en aquest sentit defineix l'àrea de ciència i societat com una àrea de recerca prioritària.

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 49
Desembre
2005

10

En aquesta línia existeixen a nivell internacional les *science shops* (1), centres que duen a terme o gestionen investigacions científiques independents a partir de les demandes de la ciutadania. Així, la *science shop* de la Universitat de Dinamarca, sovint, rep qüestions relacionades amb temes ambientals com per exemple sobre l'agricultura ecològica, la reutilització de l'aigua de la pluja, etc. Actualment, la *science shop* de Biologia de la Universitat d'Utrecht ha començat a realitzar un projecte sobre les emissions a nivell local per tal d'avaluar la qualitat de l'aire; el projecte respon a nombroses demandes expressades pels grups locals de la zona preocupats per la seva situació local i a la qual la *science shop* intenta donar una resposta. Altres iniciatives són la creació de comissions i consells assessors o de seguiment sobre temes científics.

En el panorama europeu trobem projectes com el *TRAMS. Training and Mentoring of Science Shops* (2005-2008), el qual s'emmarca en el VI Programa Marc d'Investigació de la Comissió Europea, en la prioritat de Ciència i Societat. Coordinat per la Universitat d'Utrecht, compta amb la participació de 18 centres europeus, entre els quals s'inclou la Universitat de Barcelona, procedents de 14 països diferents. El projecte pretén desenvolupar i afavorir iniciatives com les *science shops* a Europa, juntament amb l'intercanvi d'experiències que acostin la ciència a la societat.

En la mateixa línia cal esmentar *Obrim el Parc Científic de Barcelona al Barri*, acció iniciada el 2004 per tal de promoure l'ús públic i la participació ciutadana en els espais i a l'activitat d'investigació del Parc Científic de Barcelona (PCB). Fruit d'aquesta iniciativa s'ha constituït la *Xarxa d'Amics del PCB*, una xarxa oberta a tothom i que actualment aglutina, de forma individual o com a membres participants de diferents tipus d'associacions ciutadanes, culturals i educatives, més de 160 persones. La *Xarxa d'Amics del PCB* està constituïda per associacions culturals, de consumidors, de malalts, de veïns; per membres de Aula d'Extensió Universitària per a la Gent Gran de Les Corts; entitats culturals i ecologistes; escoles d'adults; instituts d'educació secundària i ONG, entre d'altres.

Què saps de la Nanociència

El projecte *Comunicación de Ciencia contemporánea: La ciencia la tienes cerca. ¡Participa!* (Plan Nacional de Fomento de la Cultura Científica y Tecnológica del Ministerio de Educación y Ciencia. 2004-2005) perseguia contribuir a la millora de la cultura científica de la nostra societat, obrint un canal de comunicació bidireccional entre la comunitat científica i el públic en general.

Entre altres activitats realitzades, es van crear grups de treball i de discussió sobre temes científics constituïts per persones que, per la seva situació socioeconòmica i estudis previs, no són considerades habitualment possibles grups interessats en temàtiques punteres d'investigació o fins i tot de caire cultural. La gran majoria eren participants d'entitats d'educació de persones adultes, petites associacions de veïns, associacions culturals o persones de minories ètniques. Els grups de treball i grups de discussió van ser sobre nanociència i nanotecnologia, i hi van participar persones que mai abans havien sentit parlar d'aquesta disciplina científica. Un àmbit d'investigació que des de la comunitat científica es reconeix com l'àrea de recerca clau del segle XXI, que obre i obrirà noves oportunitats de mercat i influirà amb algunes aportacions essencials a la protecció de la salut i el medi ambient. La inversió pública en nanotecnologia en els últims anys ha augmentat extraordinàriament, per la qual cosa el coneixement, la informació i la comunicació al públic és una necessitat. La nanociència i la nanotecnologia és un tema de present i de futur, i del qual la societat no en pot ser exclosa.

Posteriorment, als grups de treball i de discussió es va realitzar una *Jornada de Diàleg sobre Nanociència i Nanotecnologia*, amb la intenció d'establir diàlegs igualitaris entre investigadors/es i ciutadans/es. En aquesta jornada van participar-hi estudiants de Batxillerat, però majoritàriament es va comptar amb la presència i participació de participants de l'Aula d'Extensió Universitària, d'escoles d'adults i de FACEPA (Federació d'Associacions Culturals i Educatives de Persones Adultes), alguns dels quals havien participat en els grups de treball i de debat.

Els grups de treball i de discussió sobre nanociència i nanotecnologia van esdevenir un èxit, tant en la percepció per part de les mateixes persones participants com per potenciar l'aprenentatge i el coneixement científics a partir del diàleg. El coneixement pot ser construït dialògicament (Flecha, Gómez & Puigvert, 2001). La creació dels grups de treball i de discussió contribueixen a superar idees estereotipades com la falta d'interès de la societat per la ciència i de capacitats de la població per interpretar i comprendre coneixements científics, i demostren que accions d'aquesta mena són un avenç cap a noves formes de coneixement i comunicació participativa a la ciència.

Projectes com aquests evidencien que existeix un interès real per la ciència des de la ciutadania i una creixent demanda social per poder establir diàlegs reals entre la comunitat

La rapidesa en què es produeixen els avenços científics i tecnològics, juntament amb un llenguatge expert provoquen per part de l'opinió pública una percepció de la ciència i del progrés tecnològic com una amenaça

Educació, participació i ciència

Projectes com aquests evidencien que existeix un interès real per la ciència des de la ciutadania i una creixent demanda social per poder establir diàlegs reals entre la comunitat

científica i el públic en general. Per altra banda, també al llarg dels últims anys, s'han dut a terme nombroses iniciatives de dinamització cultural per tal de contribuir a la millora de la cultura de les persones. Aquestes però, poques vegades responen al concepte de cultura, entès en el seu sentit ampli, és a dir, incloent la dimensió científica de la cultura.

Ara, des de les noves demandes sorgides de la societat, s'obre un nou camp que interessa tant a la ciutadania com a la ciència. La participació en la ciència és d'interès per a la societat, representa una contribució a la millora de la cultura de la població; però també és beneficiosa per a la ciència ja que millora la utilitat social de la investigació científica i que aquesta respongui veritablement a les necessitats de la societat. Des de l'educació, la cultura i la societat s'obre un nou camp de participació ciutadana: la ciència.

A continuació, destaquem algunes de les cites recollides en els grups de debat:

M'he quedat flipada per les mesures i després pels avenços i les aplicacions que hem vist. És important que a totes les persones ens arribi la informació i que es tinguin en compte les nostres opinions. Comentar finalment, la importància de què s'obrin cada vegada més vies de diàleg perquè l'opinió de les persones sigui escoltada i anem cap endavant.

Ara veig més la importància que té, i tinc una visió de l'útil que pot ser. Per a mi és admirable sempre que es tingui en compte totes les persones... hauria d'arribar a tot el món. Si és per una minoria no hi estic d'acord.

Igual que a la literatura, el diàleg, és important. Aquí a la ciència el diàleg també ho és.

Ho veig en positiu. Però, que això no sigui reduït a l'elit, sinó que sigui de nivell popular, que arribi a tot el món. Que ens en beneficiem tots i totes.

NOTA

1. Les *science shops* són centres independents que faciliten la comunicació científica a partir de les demandes de grups socials. A les *science shops*, el terme de ciència adopta el seu sentit més ampli, incloent des de les ciències socials, les ciències naturals, la física, l'enginyeria i la tecnologia. Les *science shops* sorgides a principis de la dècada dels 70 a Holanda, són una resposta a les necessitats de la societat civil.

PAPERS

d'Educació de
Persones Adultes

Número 49
Desembre
2005

12

REFERÈNCIES

- Beck, U. (1998). *La sociedad del riesgo: hacia una nueva modernidad*. Barcelona: Paidós.
- Beck, U.; Giddens, A.; Lash, S. (1994). *Reflexive modernization. Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*. Cambridge: Polity Press.
- Flecha, R.; Gómez, J.; Puigvert, L. (2001). *Contemporary sociological theory*. New York: Peter Lang.
- <http://www.pcb.ub.es/crea/proyectos/ciencia/index.htm>
- <http://www.scienceshops.org/>

TEMES A DEBAT

El Fòrum Social Ibèric per l'Educació: caminant des de l'educació cap a una ciutadania crítica

Carme García

El Fòrum Social Ibèric per l'Educació (FSIPE) (1) ha sigut una part del procés que des del 2001 va iniciar el Fòrum Social Mundial (FSM) a Porto Alegre.

Un fòrum que ha passat a constituir-se com el més ampli espai per a l'articulació d'iniciatives socials, el desenvolupament d'una ciutadania i un pensament crític i la construcció d'alternatives a l'ordre neoliberal imperant. El seu lema, de tothom conegut, és: *Un altre món és possible*. I, és sota aquest lema, que s'articulen totes les iniciatives que es realitzen.

El FSIPE, que es va realitzar a Còrdova del 29 d'octubre a l'1 de novembre, es va constituir per contribuir a la creació d'aquest espai obert i de trobada, on es profunditzés en la reflexió, el debat democràtic d'idees, la formulació de propostes, l'intercanvi lliure d'experiències i l'articulació d'acions específiques d'organitzacions i moviments de la societat civil que s'oposessin al neoliberalisme i al domini del món pel capital o per qualsevol altra forma d'imperialisme.

La proposta que els diferents pobles i nacions de l'Estat Espanyol i Portugal realitzessin aquest Fòrum no era més que la contribució a consolidar una Xarxa Mundial de Lluita contra la mercantilització de l'educació i per apropar dos països tant propers territorialment però alhora tant llunyans en compartir lluites i propostes educatives.

El fet d'haver escollit Còrdova com la ciutat on es realitzés el fòrum, no va ser a l'atzar. Còrdova, és pionera en dur a terme iniciatives per a la participació ciutadana molt interessants com és el Pressupost Participatiu. Una ciutat que, a més, històricament ha mostrat un bon exemple de tolerància i convivència entre cultures.

A l'igual que l'FSM, el FSIPE ha estat construït per diferents associacions, grups, entitats, grups de recerca, sindicats, ONG's, etc. que s'han unit per treballar en un projecte comú.

Objectius del FSIPE

L'objectiu del Fòrum va ser fer

possible un ampli debat on participessin tots els sectors socials amb la finalitat d'incloure totes les perspectives i situar l'educació com a prioritat i responsabilitat de tota la societat.

Es parteix de la idea que l'educació és un dret universal i un bé públic al qual totes les ciutadanes i ciutadans han de tenir dret a accedir en condicions d'igualtat, i les Administracions tenen el deure de garantir-lo.

Treballar per una educació emancipadora, que afavoreixi la relació igualitària entre dones i homes, entre els diversos pobles i cultures i que sigui respectuosa amb les llengües i cultures de les diferents nacions.

Lluitar per una educació que garanteixi la igualtat d'oportunitats, que no es conformi amb les desigualtats socials i que s'oposi al racisme, al sexisme i a l'exclusió social.

Defensar el dret que tenen tots els pobles i nacions a construir el seu sistema educatiu, a crear el seu propi currículum i a vehicular l'ensenyament en la llengua pròpia.

Que el Fòrum sigui l'espai per formular propostes i sumar forces per continuar lluitant per una educació pública, laica i de qualitat per tots i totes.

Carta de Còrdova

L'últim dia, fruit del treball de les diferents xerrades i seminaris realitzats durant el Fòrum, es va realitzar i llegir la "Carta de Còrdova" que creiem d'especial interès reproduir perquè suposa un clar reflex de totes les idees i propostes que van sorgir del Fòrum:

Vivimos una situación mundial en la que la racionalidad instrumental dominante, en lo que se refiere a la construcción de la ciencia y de la técnica, da cobertura y legitimidad a la mercantilización de la educación, de nuestros sueños y de nuestras vidas. Pero, si «otro mundo es posible», «otra educación es necesaria».

Inscrito en la orientación de la Carta de Principios del Foro Social Mundial y del Foro Mundial

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 49
Desembre
2005

13

de Educación, el Foro Social Ibérico Por la Educación se configura en la preocupación contrahegemónica de convocar a una centralidad de una educación emancipadora, como determinante en la reinterpretación de la actual coyuntura histórica, a favor de la justicia social, de la igualdad y de la solidaridad. En respuesta a la mundialización de la agresión neoliberal, la acción local en el campo educativo, en oposición a todas las formas de alienación, no puede perder el sentido planetario.

El Foro Social Ibérico Por la Educación se afirma:

- Por el derecho universal a una educación pública, gratuita y laica, de la más alta calidad, comprometida con un proyecto emancipatorio, desestabilizador de un orden mundial que, en lo local, mantiene la opresión y la injusticia.

- Por una educación que libere el concepto de «educación a lo largo de toda la vida» de la apropiación y recuperación capitalista que viene tornándose funcional a los designios neoliberales.

- Por una educación que no se conforma con las desigualdades sociales, que no son de origen natural sino una construcción social y, por tanto, eliminables.

- Por una educación formal y no formal que se afirma contra todas las formas de exclusión y se refleja en la singularidad de los sujetos y de las comunidades en la consideración de la diversidad de géneros, de etnia, de cultura y de orientación sexual.

- Por una escuela pública que no sea lugar de aprendizaje de la servidumbre y sí de la promoción de sujetos solidarios y que rehabilite el derecho al inconformismo y a la indignación.

- Por una formación de los agentes educativos en la que se reconozca su determinante influencia en las políticas educativas y en la política en general, capaz de cuestionar la trivialización y la carta de naturaleza que adquieren las relaciones humanas basadas en la competición exacerbada y la violencia material y simbólica que una educación, hecha mercancía, despliega dentro de sí.

- Por una educación que saque a la luz el sentido de una

ciudadanía global como un campo de lucha por la justicia y la paz.

En consecuencia, la primera edición del FSIPE propone, en su declaración final:

- Encontrar y articular formas de lucha colectiva consecuentes contra la privatización de todos los servicios públicos vinculados a la educación.

- Denunciar el efecto de currículos que no incluyen a todos y a todas y que transforman las diferencias en desigualdades.

- Exigir que los gobiernos del Estado Español y Portugal retiren su firma del Acuerdo General sobre Comercio de los Servicios, los apartados referidos a la privatización de los servicios públicos, entre ellos educación y sanidad.

Últimes paraules

Ens agradaria finalitzar aquest article amb una cita llegida en el Primer Fòrum Social Mundial per un dels intel·lectuals crítics més importants del moment on es reflexa la importància i la necessitat de la realització de fòrums com el FSIPE i tots els que s'estan realitzant arreu del món fent més gran l'altre món possible:

El Foro Social Mundial proporciona una oportunidad sin precedentes para la unión de fuerzas populares de los más diversos sectores, en los países ricos y en los países pobres, en el sentido de desarrollar alternativas constructivas en defensa de la aplastante mayoría de la población mundial que sufre constantes agresiones a los derechos fundamentales. Esta es también una importante oportunidad para avanzar en el sentido de debilitar las concentraciones ilegítimas de poder y extender los dominios de la justicia y de la libertad (2).

NOTES

1. <http://www.fsipe.org>

2. Chomsky, N. 2001. ¿Porqué el Foro Social Mundial?, a *Porto Alegre. Otro mundo es posible*. El Viejo Topo. (pàg. 15).

PAPERS

d'Educació de
Persones Adultes

Número 49
Desembre
2005

14

Pla de Desenvolupament Comunitari de Trinitat Nova: una resposta històrica i participativa

Associació de Veïns de la Trinitat Nova

L'Associació de Veïns de la Trinitat Nova es va formar el 1970. En els seus inicis l'AVV de Trinitat Nova va reivindicar equipaments, serveis i infraestructures per al barri, un barri molt marcat per la seva construcció i amb unes greus mancances i especialment amb vivendes de molt mala qualitat.

Durant la dècada dels 80 l'AVV va continuar la lluita per aconseguir millores al barri. En especial, a partir del 1991, quan es detecten greus patologies als pisos del Patronat Municipal de l'Habitatge, l'AVV ha liderat un moviment per la remodelació d'aquesta zona que representa un terç del barri (1045 vivendes noves), així com per la rehabilitació dels habitatges.

L'any 1996 representa una fita important en l'orientació de l'AVV, quan impulsa un pla integral pel barri: el Pla de Desenvolupament Social i Comunitari de la Trinitat Nova, que es va posar en marxa el febrer de 1997.

El PDC de Trinitat Nova, neix producte de la mobilització veïnal en la recerca d'una millora de les condicions de vida per a tota la població. Són els veïns i veïnes del barri els que identifiquen les seves carències i els que proposen a les administracions unes solucions estructurals per a problemes socials ja històrics.

Un procés de participació comunitària, com qualsevol procés social, està condicionat pel temps i pels seus actors. En aquest cas els actors externs han estat molts i en contínua rotació, els interns, els veïns i veïnes protagonistes del procés, han estat permanents.

Projectes del Pla Comunitari

En aquests moments el Pla Comunitari de Trinitat Nova, ha realitzat un replantejament de la seva modalitat de gestió. Actualment, les necessitats es centren en la gestió del PDC, des dels veïns/nes i per als veïns/nes i un dels objectius estratègics és la formació d'agents locals en els diferents àmbits d'actuació del PDC. És la voluntat de treball conjunt, el protagonisme dels veïns/nes, la millora dels recursos humans del territori mitjançant la informació i la formació.

Per l'any 2006 el PDC de Trinitat Nova ha desenvolupat un procés de validació dels projectes que conformen el PDC, aquest procés valora que les iniciatives responguin a un interès de la població i una necessitat detectada en l'autodiagnòstic, a més de comptar amb els indicadors necessaris per a mesurar la viabilitat de cada iniciativa. Un d'aquests indicadors necessaris és el recolzament en el disseny i la gestió del projecte, d'un grup veïnal inserit o no en el PDC.

El PDC de TN defineix set àrees de projectes: sostenibilitat, comunicació i difusió, participació comunitària, lleure participatiu, urbanisme, salut i educació.

El Grup d'Educació d'Adults

És en l'àrea d'educació on el Grup d'Educació d'Adults és un dels grups amb més antiguitat i més positius al llarg del procés comunitari i compta entre una cinquantena i una quarantena de persones, bàsicament dones.

Aquest projecte es va començar a portar a terme fa 12 o 14 anys; però la seva trajectòria ha anat variant al llarg del temps. Caldria fer un exercici de recuperació històrica sobre els seus orígens doncs hi han participat persones grans que han anat desapareixent o bé perquè han assolit els aprenentatges o bé per motius personals i generacionals. No se sap si va sorgir com una demanda de les dones o un col·lectiu de religioses que detectant les necessitats de formació en les persones grans va posar en marxa aquest projecte. Històricament s'ha ubicat a Francisco Ledesma i finalment des del 1997 es va emplaçar a l'AVV de Trinitat Nova.

La disposició dels locals dins l'AVV i la seva incorporació com un projecte del Pla de Desenvolupament Comunitari els ha permès unes condicions favorables que han contribuït a arribar a un nombre més gran de població i disposen d'espais per poder ubicar els diferents grups que fan en funció dels nivells de coneixements

En els seus orígens aquest projecte comptava principalment amb la col·laboració de religioses que feien formació voluntàriament, però des de fa uns anys i per la marxa de d'algunes d'elles les mateixes persones més avançades ajuden en la docència i es converteixen en mestres. Tot i així, el nombre de participants es manté al voltant de 40-60 persones en total i ha significat, quant a l'educació d'adults, la recerca de més col·laboradors per poder organitzar diversos grups de treball en funció dels diferents nivells d'aprenentatge que presenta l'heterogeni grup de participants. En aquest sentit, cal dir que encara no s'ha aconseguit formar un equip de treball estable més enllà del nucli de 5 persones que porten desenvolupant i organitzant el projecte des del 1997. Hi ha hagut noves incorporacions i alguna baixa, amb una implicació irregular per raons personals i familiars. Aquest fet és normal en persones

que, sense retribució econòmica, han de comprometre's a fer classes setmanals en horaris pactats.

Funcionen de manera assembleària i tenen gran capacitat de mobilització. Així, aquest any una persona clau per elles s'ha traslladat i la resta del grup s'ha unit i s'ha responsabilitzat del projecte i de la seva autoorganització.

Aquest compromís grupal fa que participin en la mesura de les seves possibilitats en les diferents activitats que gestionen i es coordinen. Per tant, és un grup actiu que amb la seva tasca dinamitzadora i la seva implicació de seguida convida a la participació de noves dones.

Des del Pla Comunitari i l'AVV es manté la línia de col·laboració plantejada en els darrers anys i a diferents nivells amb l'objectiu de donar suport tècnic als grups de ciutada-

nes que realitzen les classes d'educació d'adults i els tallers de manualitats, així com vincular les participants amb la resta del teixit social del territori.

Així, se'ls ofereix l'espai i se'ls cobreixen algunes despeses econòmiques respecte a les infraestructures de caràcter material, com son l'elaboració de fotocòpies, el cost de llum, electricitat, materials específics pels tallers plàstics, entre d'altres.

Pel que fa a les activitats, han variat al llarg dels anys i anteriorment feien macramé i tall i confecció. Actualment les manualitats han incorporat el macramé i la costura, però el tall i confecció ha desaparegut donat que no hi ha persones voluntàries que puguin formar-les en aquests aprenentatges.

PAPERS

*d'Educació de
Persones Adultes*

*Número 49
Desembre
2005*

16

La presència de FACEPA als moviments socials

FACEPA

Ja fa gairebé una dècada que es va crear FACEPA, Federació d'Associacions Culturals i Educatives de Persones Adultes. Des del 1996, la Federació ha lluitat perquè les persones adultes participants en processos de formació, sobretot aquelles que es troben en les fases inicials del seu aprenentatge, tinguessin l'oportunitat de participar activament en espais de debat públic dels quals fins aleshores havien quedat al marge per no disposar d'una titulació acadèmica.

Per tal de fer sentir les seves demandes, s'han anat creant dins la federació, grups de treball formats per persones participants que, al llarg del anys, han reivindicat el seu dret a una educació democràtica, en concret, un accés igualitari de tots i totes a l'educació, no només a les activitats directament relacionades amb el seu procés d'aprenentatge sinó també a tots els espais de decisió i gestió.

Així, l'any 1999 es va constituir el Grup de Dones de FACEPA. El seu objectiu des d'aleshores ha estat promoure la participació de les dones no acadèmiques a la societat i lluitar per la igualtat entre homes i dones en tots els àmbits de la vida quotidiana (domèstic, laboral, acadèmic, social...).

Enguany, tot i que són molts els actes que s'estan celebrant en el marc dels moviments socials de dones, en volem destacar dos per les repercussions que tindran dins el debat públic sobre la dona i els temes de gènere i en els quals ha estat i està participant activament el Grup de Dones de FACEPA. El primer d'ells és el Fòrum que va organitzar la Plataforma unitària contra les violències de gènere, que va tenir lloc entre el 25 de novembre (Dia Internacional contra la Violència de Gènere) i el 26. El Fòrum va ser un espai per a la reflexió i el diàleg de tots els ciutadans i ciutadanes entorn al tema de la violència de gènere i una crida a *trencar el silenci* que sovint envolta les situacions de violència i fer noves propostes per tal de posar fi a l'opressió masclista que viuen moltes dones d'arreu del món. El divendres 25 de novembre es va inaugurar el Fòrum al Casinet d'Hostafrancs amb una sèrie d'activitats que es van dur a terme entre les 10 del matí i les 7 de la tarda, per després desplaçar-se a la Plaça del Rei, on va tenir lloc una concentració de protesta contra les violències de gènere. Les activitats van continuar al Casinet al llarg de tot el dissabte.

El Grup de Dones va participar a la concentració de divendres i a la taula rodona, que porta per títol "Què pots fer per la teva veïna" que es va dur a terme el dissabte 26 a la tarda. Aquesta taula rodona va reunir dones representants de diferents associacions veïnals que, conjuntament amb el públic assistent, van debatre sobre la importància dels llaços de solidaritat entre les dones d'una mateixa comunitat o barri per a la denúncia i superació de la violència domèstica.

El Fòrum contra les violències de gènere va ser tot un

èxit i durant els dos dies van passar centenars de persones, sobre tot adolescents, per les diferents activitats. Hi va haver una gran demanda per continuar treballant per a la prevenció de la violència de gènere des dels Instituts de secundària.

L'altre esdeveniment dins el moviment de dones on FACEPA està participant és en l'organització de la Trobada de Dones "Les dones sabem fer i fem saber" que tindrà lloc els dies 2, 3 i 4 de juny amb el motiu de la celebració del 30 aniversari del sorgiment del moviment feminista a Catalunya. La coordinació de l'organització de l'acte s'està portant per la Xarxa Feminista, formada per associacions, grups i col·lectius de dones de tota Catalunya. Des de FACEPA es portaran a les jornades les veus de les dones que per no haver tingut oportunitat d'accedir a una formació acadèmica, generalment, han quedat al marge dels espais de debat públic sobre la dona. Així es portaran totes les demandes i reivindicacions fetes pel grup de dones i les associacions i col·lectius de dones que en formen part, recollides al *Manifest per la inclusió de les veus de totes les dones per un món sense desigualtat per raó de gènere*.

El Grup Multicultural de FACEPA també està present als moviments socials. El motiu de la seva creació va ser quan a l'assemblea de la federació es va plantejar la necessitat de crear un espai de debat, reflexió i treball sobre les noves demandes que començava a crear una societat multicultural. Cada cop més, a les aules d'educació de persones adultes hi havia més persones provinents de diferents països i aquestes persones també havien d'estar presents als espais de debat i decisió. Actualment, el Grup Multicultural de FACEPA és l'espai on persones de diferents cultures de les associacions de FACEPA debaten, reflexionen i treballen sobre els reptes que plantegen les societats multiculturals i el processos migratoris, donant respostes i alternatives des de l'educació per contribuir a la superació de les noves desigualtats o discriminacions que sorgeixen.

Actualment, el Grup Multicultural està participant als espais de debat públic que s'han creat amb motiu del "Consens Social sobre la Migració, cap a la societat del 2020", organitzat per la Comissió Espanyola d'Ajuda al Refugiat. L'objectiu del projecte és crear una societat totalment inclusiva vers l'any 2020. D'una banda, el consens social es refereix a la necessitat que tots i totes analitzem conjuntament el fenomen de la immigració a Espanya i aprofundim en el debat sobre formes d'abordar aquest fenomen. De l'altra, es proposa el 2020 com alternativa a les polítiques a curt termini que estan aplicant els governs actuals i que es queden a la superfície del problema sense arribar mai a la seva arrel. Com a Grup Multicultural de FACEPA s'està elaborant un document que reculli les aportacions als temes treballats

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 49
Desembre
2005

17

al llarg d'aquests sis anys a les sessions de debat, en la participació de projectes locals, nacionals i europeus.

Un altre moviment social en el qual l'assemblea de FACEPA ha decidit participar i adherir-se és al Fòrum Social Ibèric per l'Educació, que s'inscriu en el marc del Fòrum Social Mundial i el Fòrum Social d'Educació. Amb el lema "Un altre món és possible" es pretén crear un debat sobre la situació de l'educació i propostes de millora tant a nivell nacional com entre els estats de Portugal i Espanya. Entre els seus objectius hi ha defensar una educació pública i democràtica, rebutjar els acords que promouen la mercantilització de l'educació i posar en marxa accions per a l'accés igualitari de tots i totes a l'educació. Les propostes i els intercanvis generats han de servir per fer front no només als nous reptes de l'educació en ambdós països sinó també a les alternatives neoliberals, basades en el domini del capital i la privatització.

Des de FACEPA es continuarà treballant per crear els espais i els canals necessaris perquè les persones que no han tingut l'oportunitat de tenir una formació acadèmica no quedin al marge dels espais de debat públic. L'educació democràtica ha de promoure no només l'autonomia de l'individu sinó també que totes les persones puguin fer sentir les seves veus per poder contribuir a crear una societat que no relegui cap persona als seus marges, només així estarem treballant per una societat més justa i igualitària.

FACEPA
Federació d'Associacions Culturals i
Educatives per a Persones Adultes

www.facepa.org

PAPERS

*d'Educació de
Persones Adultes*

*Número 49
Desembre
2005*

18

IV Jornades Projecte Educatiu de Ciutat, de Barcelona

Educació, barri i territori: la ciutat com a xarxa educativa a favor de la cohesió social” va ser la proposta temàtica que va conduir les VI Jornades del projecte educatiu de ciutat (PEC) de Barcelona, els dies 17, 18 i 19 de novembre de 2005. La temàtica de les jornades presentava un recull d'experiències i bones pràctiques que mostraven la cooperació i col·laboració entre diferents agents educatius, escolars i no escolars. Es van estructurar en tres eixos de debat: l'escola de la ciutat educadora, el barri de la ciutat educadora i el govern de la ciutat educadora. Al voltant d'aquests tres eixos van tenir lloc els grups de treball on es van poder debatre les diferents experiències.

Les conclusions dels grups van contribuir a l'elaboració de la declaració de les jornades que posa de manifest els acords que es van prendre amb la contribució de tots i totes les participants. Durant el transcurs de les jornades van tenir lloc també reunions simultànies de les vuit comissions del PEC i les quatre ponències presentades a la taula rodona que van oferir un espai de reflexió sobre l'educació, més

enllà de la visió estrictament formal i curricular obrint propostes de futur per elaborar projectes educatius integrals des de la participació de tots els agents educatius i socials. De les trenta-set experiències presentades en els grups de treball dels tres eixos comentats, algunes de les que es van poder veure en “el barri de la ciutat educadora”, comptaven amb la participació i s'adreçaven a les persones adultes del barri a través de programes de formació i activitats creatives on els ciutadans i ciutadanes poguessin ser protagonistes, en primera persona, amb altres infants i joves.

A més, totes les persones assistents a les jornades van poder comptar amb la presència de totes les entitats i els projectes que formen les vuit comissions del Pla d'acció del Projecte Educatiu de Ciutat a través d'una exposició del seu pòster informatiu.

Participar d'aquestes jornades va ser una oportunitat per conèixer i compartir informació entre els diversos agents educatius i socials de la ciutat. Fent ús d'aquest instrument de participació podem avançar en la construcció d'una xarxa per a l'educació integral de totes les persones.

II Trobada Internacional d'Associacions de Dones en Barris de Transformació Social i/o Urbanística 18-19 novembre 2005

Grup de Dones de FACEPA

Per segon any consecutiu l'Associació de dones “Adriana de la Mina” va organitzar la II Trobada Internacional d'Associacions de Dones en Barris de Transformació Social i/o Urbanística. En aquesta trobada associacions de dones de tot l'Estat espanyol van compartir la seva experiència de transformació del seu entorn i de la millora de les condicions de vida dels membres de les seves comunitats, amb dones de tota Europa que van participar de la trobada i van explicar com porten a terme aquesta lluita per millorar el seu entorn. Al·l'acte van participar moltes dones de diferents edats, i algun que altre home.

Aquestes jornades van ser un punt de trobada, reflexió i intercanvi entre grups de dones de diferents procedències dels països europeus sobre la experiència que estan portant

a terme. Els temes que es van tractar a les taules rodones i els grups de treball, van ser:

- Convivència: obertura a noves realitats i estratègies de diàleg.
- Participació: decisions i posada en marxa d'accions per al canvi.
- Educació: el paper actiu i transformador.
- Medi ambient i espais públics.

El Grup de Dones de FACEPA que vam assistir a les jornades, les van valorar molt positivament, sobretot els espais dedicats als grups de treball on van participar activament i algunes comunicacions que es van fer, ja que va ser una bona oportunitat per conèixer l'experiència i la lluita de dones d'arreu d'Europa, per millorar les condicions de vida de les seves comunitats.

III Trijornades d'Educació Democràtica de Persones Adultes

Educació per la llibertat i la transformació social, els moviments socials i l'educació al llarg de la vida. Aquest és enguany el lema de les III Trijornades d'Educació Democràtica de Persones Adultes que se celebraran EL 29 i 30 de juny i 1 de juliol DE 2006 a la Universitat Carlos III de Getafe, Madrid. La comunitat científica en educació de persones adultes, persones professionals dels centres educatius, associacions culturals i educatives, enti-

tats, administracions públiques i persones participants dialogarem i reflexionarem entorn a línies de treball per a una educació de persones adultes que inclogui totes les veus, sigui transformadora i contribueixi a la superació de desigualtats educatives i socials.

Per a més informació i inscripcions podeu consultar les següents pàgines de web: www.neskes.net/confapea o www.neskes.net/redda.

II Escola d'Estiu d'Educació de Persones Adultes

Del 3 al 7 de juliol DE 2006 es realitzarà a Campus de la Vall d'Hebron (Universitat de Barcelona) la II Escola d'Estiu d'Educació de Persones Adultes que tindrà com a tema central Entorns educatius: coneixement i desenvolupament. Durant tota la setmana hi haurà una àmplia oferta de vint-i-dos cursos agrupats en quatre temàtiques: Programes de Tecnologia Global per l'Educació

de Persones Adultes, Educació i Entorn, Món Laboral i Desenvolupament Social i Temes sobre útils pedagògics i recursos. També hi haurà durant la setmana diversos tallers, experiències i altres activitats. El període d'inscripcions serà obert a partir del 31 de maig. Per més informació i inscripcions podeu consultar la següent pàgina de web: <http://aadults.pangea.org/Programa06.htm>.

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 49
Desembre
2005

20

Ciutat.edu. Nous reptes, nous compromisos. Simposi de política educativa local Barcelona, 9-10 i 11 d'octubre de 2006

El simposi *Ciutat.edu: nous reptes, nous compromisos* és una iniciativa de l'Àrea d'Educació de la Diputació de Barcelona que pretén facilitar el diàleg, la reflexió i la presa de posició sobre el futur de l'educació i la seva incidència a nivell local.

Ciutat.edu vol ser un punt de trobada entre les persones amb responsabilitat política i tècnica als ajuntaments, la societat civil i el món universitari.

Serà una gran oportunitat per debatre entre els diferents actors del món local i la comunitat educativa els reptes que

els governs locals tenim plantejats, i els compromisos que podem assolir els propers anys.

Lloc de celebració del simposi: World Trade Center. Moll de Barcelona s/n, Edifici Est 1a planta. 08039 Barcelona

Telèfon de la secretaria tècnica: 93.319.63.23 (informació sobre processos d'inscripció...)

Correu electrònic: ciutat.edu@diba.cat

Per a més informació entreu al web de l'Àrea d'Educació (www.diba.cat/educacio)

***The Inclusion of Other Women:
Breaking the Silence Through Dialogic Learning***
Lena de Botton, Lídia Puigvert, Montse Sánchez Aroca
Dordrecht: Springer. 2005

En aquest llibre les tres autores, Lena de Botton, Lídia Puigvert i Montse Sánchez-Aroca, ens porten la riquesa dels seus orígens culturals –europeu, descendència àrab i gitano–, els seus compromisos comuns en els temes feministes i la seva participació activa en lluitar per la transformació social, per proporcionar un relat teòricament rigorós sobre les “altres dones” – dones no acadèmiques les contribucions i accions de les quals han estat transformant les seves pròpies vides, així com la realitat social i educativa a l’estat espanyol. Històricament silenciades del feminisme dominant, aquest llibre proporciona un fòrum que conjuga les veus de les “altres dones” amb els referents teòrics de les autores per crear una anàlisi que té força, està viva i arrelada sòlidament en la realitat. Publicat en anglès en el *Lifelong Learning Book Series* per l’editorial Springer, aquest volum llança les demandes i propostes de totes les dones a l’arena del feminisme internacional i el debat global en l’educació d’adults. Hi ha molt per aprendre d’aquestes dones que estan construint el feminisme en les seves pròpies vides diàries.

Les autores dibuixen un vincle entre la importància dels centres d’educació d’adults i associacions d’orientació dialògica, la participació social i la solidaritat en les trajectòries de les “altres dones” per tal de canviar les seves vides i esdevenir contribuïdores actives en la democratització de l’educació d’adults i la realitat social en general. Analitzant de prop les lluites de dones no acadèmiques conjuntament amb les lluites de les dones de minories culturals, com les gitanes i dones àrabs, demostren com aquestes dones estan canviant les relacions de gènere i culturals dins de les seves comunitats i entorns i plantejant agendes en educació noves i més democràtiques.

El que és molt clar aquí és que les dones han identificat el diàleg, la reflexió conjunta i arribar a acords com a ingredients claus per guiar les seves accions, perquè saben que d’aquesta manera estan allunyant-se de les relacions de poder. Les seves experiències en centres d’educació d’adults basats en l’aprenentatge dialògic els han proporcionat una base per confirmar això, i les condicions per treballar tot el seu procés d’aprenentatge i canviar altres esferes de les seves vides i l’esfera social en general. Moltes de les accions, com ens demostra en aquest llibre, han estat liderades per centres d’educació d’adults i associacions de dones i educatives i culturals a Catalunya, com l’Escola La Verneda - Sant Martí, la Federació d’Associacions Culturals i Educatives de Persones Adultes (FACEPA), la Confederació de Federacions i Associacions de Participants en l’Educació i Cultu-

ra Democràtica de Persones Adultes (CONFAPEA) i Drom Kotar Mestipen - pilars del moviment social, educatiu i cultural en aquesta autonomia i arreu de l’estat espanyol. Com ens mostren molt clarament, són en aquests espais on les dones creen sentit en les seves vides, a l’hora que contribueixen a avançar el gir dialògic.

L’*aprenentatge dialògic* i els seus set principis –diàleg igualitari, intel·ligència cultural, transformació, dimensió instrumental, creació de sentit, solidaritat, igualtat de les diferències– com ho analitzen les autores, és un ingredient crític en tots aquests espais per establir les bases per crear una atmosfera en la qual les dones poden definir alternatives creatives per trencar desigualtats de gènere i articular les seves demandes i accions. Reivindiquen aquestes condicions en l’educació, les utilitzen com a principals guies per les associacions que estan creant, i les porten a altres àrees de les seves vides. El resultat és un efecte multiplicador que transforma molts espais i interaccions en la vida diària – amb família, amics, parella i més.

Les autores argumenten que connectar la teoria feminista amb teories socials orientades dialògicament és imprescindible per avançar i obrir el feminisme a les veus de les dones marginades com les “altres dones”. Trencar amb barreres exclusores existents en el feminisme dominant, que molt sovint ha apartat dones no acadèmiques o de minories culturals al marge del feminisme, significaria un diàleg entre totes les dones en termes igualitaris amb respecte per les diferències.

El *feminisme dialògic* és el tipus de feminisme que es defensa, reflectit al llarg del llibre a través de l’anàlisi teòrica i rics exemples dels moviments de dones no acadèmiques i les seves narratives personals. Aquesta perspectiva feminista estableix les bases cap a un feminisme inclusiu que fa visible el que ha estat en la obscuritat per massa temps: que aquestes dones marginades tenen molt a dir, i que ja estan establint els fonaments per la transformació personal, educativa i social. Les autores doncs demostren com les pràctiques i propostes de les “altres dones” poden informar el feminisme d’avui críticament.

El *Prefaci* mateix és ja una declaració commovedora i reveladora de les “altres dones” del grup de dones de FACEPA, en el qual les protagonistes d’aquest llibre envien un missatge molt clar a les feministes acadèmiques: que no volen que ningú parli per elles. Demanen solidaritat i reconeixement de les seves veus, per poder continuar conjuntament entre totes les dones per superar les desigualtats. Això marca el to de tot el llibre, que aporta les reflexions íntimes, el llenguatge i les preocupacions culturals de les protagonistes. El resultat és un treball que entrecreu la teoria i

pràctica per impactar tant en el món acadèmic com en les lluites quotidianes d'altres estudiants no tradicionals i moviments socials per aconseguir els seus objectius. De la mateixa manera, i en coherència amb les reivindicacions i propostes de les "altres dones", aquest llibre ens presenta,

a la pràctica, la possibilitat i uns ingredients necessaris per unir els moviments socials de les dones no acadèmiques i els propòsits de recerca de les acadèmiques feministes en fomentar teories i pràctiques que són efectives socialment a un nivell de base.

PAPERS

*d'Educació de
Persones Adultes*

*Número 49
Desembre
2005*

22

RECENSIÓ

P A P E R S

Número 49

Desembre 2005

AQUESTA REVISTA ES PUBLICA
Q U A D R I M E S T R A L M E N T